

SEKCJA 15. NAUK PSYCHOLOGICZNYCH.
(ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)

ПОД- СЕКЦИЯ 3. Общая психология.

Боровцова М.С.

аспірант кафедри глибинної психології та психотерапії
Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського

**ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКОВОГО КОМПОНЕНТУ
ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
ХЛОПЦІВ-ПІДЛІТКІВ З НЕПОВНИХ СІМЕЙ**

Спираючись на уявлення про гендерну ідентичність особистості як переживання неперервної самототожності, справжності себе як чоловіка або жінки на різних рівнях відношень гендеру до Самості – глибинному, когнітивному, поведінковому [1] – ми вважаємо доцільним вивчати її особливості в єдності трьох компонентів. Перший компонент, глибинний, стосується переживання відповідності глибинного образу Я глибинним образам Чоловіка і Жінки, які функціонують у несвідомому та пов'язані з емоційним, сексуальним, реальним аспектами психічної репрезентації статі. Другий, когнітивний компонент, відображає певний ступінь відповідності концепту Я – гендерному концепту, де структуру останнього складають індивідуальні концепти «чоловічого» і «жіночого», гендерним межах між якими може бути притаманна лабільність-ригідність різного ступеня. І, нарешті, третій компонент, поведінковий, стосується відповідності індивідуальних гендерних практик як конкретних способів поведінкового здійснення статі – власному гендерному концепту.

Мета доповіді – викласти часткові результати емпіричного дослідження особливостей гендерної ідентичності хлопців-підлітків з неповних сімей в аспекті її поведінкового компоненту.

Організація і методика дослідження. Задля визначення особливостей поведінкового компонента гендерної ідентичності хлопців-підлітків з неповних сімей, ми ввели дві групи вибірки дослідження. Контрольну групу склали хлопці-підлітки з повних сімей (50 осіб), а хлопці з неповних утворили експериментальну групу (30 осіб). Вік піддослідних обох груп – 13-14 років.

З метою визначення особливостей поведінкового компоненту гендерної ідентичності особистості хлопців-підлітків ми застосували метод опитування за статоворольовим опитувальником С. Бем (BSRI) [3] та метод експертних оцінок. Спершу респонденти маркували 60 рис опитувальника як чоловічі або жіночі. Потім за цими ж 60ма позиціями респондентів оцінював експерт – учитель або класний керівник. При цьому експертам було дано установку визначати не прихований потенціал, а безпосередньо демонстровані особливості особистості хлопців, їхнє здійснення у спостережуваній поведінці.

Первинна обробка отриманих результатів полягала у підрахунку розробленості гендерного концепту, а також у реєстрації збігів між змістовими одиницями концептів «чоловіче» і «жіноче» кожного піддослідного та проявами

його індивідуальних гендерних практик, відзначених експертами. Математичне відношення кількості таких збігів до кількості якостей, що складають той чи інший концепт, утворило коефіцієнти поведінкової відповідності «чоловічому» та «жіночому» у гендерному концепті респондента ($k_{\text{гпч}}$ і $k_{\text{гпж}}$). На основі порівняння значень даних коефіцієнтів у контрольній та експериментальній групах нами було сформульовано висновки стосовно поведінкового компоненту гендерної ідентичності особистості.

Виклад основного змісту. За нашими підрахунками, концепт «чоловіче», притаманний хлопцям-підліткам з повних сімей, в середньому складають $n_{\text{ч}}=35,02$ рис із 60 запропонованих, а з неповних – $n_{\text{ч}}=39,67$ рис. Застосування U-критерію Манна-Уїтні стосовно емпіричних сукупностей його значень в контрольній та експериментальній групах дозволило нам встановити, що «чоловіче» у гендерному концепті хлопчика-підлітка з неповної сім'ї є більш розробленим у порівнянні із хлопцями з повної сім'ї ($U_{\text{емпч}}=548,5$) на рівні статистичної довіри $0,01 < p < 0,05$.

До концепту жіноче хлопців 13-14 років з повних сімей в середньому входить $n_{\text{ж}}=33,52$ рис, а з неповних – $n_{\text{ж}}=38,3$. Застосування U-критерія Манна-Уїтні до рівнів розробленості концептів «жіноче» у групах хлопців-підлітків з повних або неповних сімей показало, що між респондентами експериментальної та контрольної вибірки підліткового віку немає статистично значущої різниці за цим показником ($U_{\text{емпж}}=602,5$).

Розрахунок коефіцієнтів поведінкової відповідності респондентів їхнім гендерним концептам допоміг встановити, що їх значення в середньому становить $k_{\text{гпч}}=0,392$ ($\sigma=0,165$), $k_{\text{гпж}}=0,341$ ($\sigma=0,176$) для контрольної групи вибірки і $k_{\text{гпч}}=0,401$ ($\sigma=0,113$), $k_{\text{гпж}}=0,370$ ($\sigma=0,109$) для експериментальної. Порівняльний аналіз вибірок за рівнем значень даних коефіцієнтів із застосуванням U-критерія Манна-Уїтні дозволив нам виявити, що, на думку експертів, між хлопцями з повних і з неповних сімей немає статистично значущої різниці в розташуванні ознаки ($U_{\text{емпкгпч}}=699$; $U_{\text{емпкгпж}}=654$). Такий висновок спонукав нас перевірити залежність величини коефіцієнтів гендерної ідентичності поведінкового рівня від чинника відсутності батька за допомогою точкового бісеріального коефіцієнта кореляції r_{bp} . Унаслідок проведених обрахунків ми визначили, що його значення по відношенню до коефіцієнта відповідності гендерних практик підлітка концепту «чоловіче» становить $r_{\text{bpкгпч}}=0,031$, а концепту «жіноче» – $r_{\text{bpкпгпч}}=0,091$. Для кількості ступенів свободи $v=78$ такі значення коефіцієнта кореляції r_{bp} вказують на незалежність відповідності поведінкового здійснення гендерним уявленням хлопців 13-14 років від того, в якій сім'ї вони зростають: повній чи неповній. Ці дані перечать висновкам дослідження В. Васютинського, виконаного у 1992му році, згідно з якими «хлопчики-підлітки з неповної сім'ї більш виразно нехтують, відкидають стереотипи жіночої поведінки, але орієнтація на засвоєння чоловічих стереотипів при цьому не посилюється» [2, с. 5]. На основі цієї тези автор свого часу дійшов висновку, що у хлопців підліткового віку з неповних сімей послаблена мотивація статево-рольового самовизначення. За нашими даними, гендерні уявлення хлопців-підлітків із неповних сімей дійсно характеризуються вищим ступенем змістової індивідуалізації, вони ґрунтуються на неповторному гендерному досвіді, а не на стереотипах гендерної культури, що позначається також і на змісті їхнього Я-концепту. Однак ці досліджувані в такій

же мірі здійснюють свій гендер через повсякденні гендерні практики, як це роблять хлопці з повних сімей.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Із зазначених результатів емпіричного дослідження слідує, що поведінковий компонент гендерної ідентичності хлопців 13-14 років з неповних сімей характеризується досягненням достатньої, нормальної відповідності гендерних практик індивідуальному гендерному концепту завдяки інфляції «чоловічого», що його складає. Оскільки, чим більше якостей реальності наділені семантикою чоловічої статі, тим легше бути їм відповідним. Перспективним у даному контексті ми вважаємо дослідження поведінкового компоненту гендерної ідентичності хлопців молодшого шкільного та юнацького віку для визначення вікової динаміки його становлення.

Література:

1. Боровцова М.С. Гендерна ідентичність особистості: теоретичний аналіз / М.С. Боровцова // Вісник Одеського національного університету. Психологія. – 2011. – Т. 16, Вип. 17. – С. 19-29.
2. Васютинський В. Особливості статоворольового самовизначення хлопчиків-підлітків з неповних сімей : автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.07 / В. О. Васютинський. – К.: НДІ психології України, 1992. – 19 с.
3. Bem S. Bem Sex-Role Inventory: Professional manual / S.L. Bem. – Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press, 1981.